

# Adana Halk Kültüründe Ölünün Ardından Mezarlıkta Yapılan İşlemler\*

Uzm. Ayşe BAŞÇETİNÇELİK Çukurova Üniversitesi

Cenaze namazından sonra ölü halk arasındaki adıyla "ebedi istirahatgâhı" olan mezarlığa götürülür. Mezar yeri, köylerde ölüm olayının hemen duyulmasından sonra eş dost tarafından kazılarak hazırlanır. Şehirde bu iş belediyeler tarafından yapılmaktadır. Ölüm olayından sonra, ölünün yakınları belediyeye haber verir ve mezar yeri hazırlanmasını ister. Ülkemizde ölünün üstüne toprağı erkekler atar. Pek çok yerde kadınlar mezarlığa bile gelmez. Konya/Ermenek/ Başyayla'da mezarlıkta cemaat, eline birer küçük taş alarak bu taş "külhüvallah" suresini okur ve mezara atar.<sup>1</sup>

Mezarlıklar, gerek köy gerek kasaba ve şehirlerde oturma yerlerinin hemen dışında yer alır. Genellikle yol kenarlarına kurulmuştur. Ülkemizde mezarlıkların çoğu terk edilmiş bir görüntü çizer. Bir kısmı ise derli toplu, çiçekli ve süslü bir parkın özenli görünüşündedir. Köy ve kent mezarlıklarının genel görünüşü arasındaki fark, mezarların tipleri, yapımı, taşları ve süslenmesi ile kendini gösterir. Büyük kentlerde kubbeli, pahalı, taşlı, mimar elinden çıkma mezarlıklara rastlanır. Mezarların süslenmesi için ağaç, çiçek ve belli otlar kullanılır. Mezarların başına ağaç dikmek, üzerlerine çiçek ekmek, bakımlı otlar yetiştirmek daha çok ilçe ve kentlerde görülür.<sup>2</sup>

Adana ve çevresinde gömme işlemi ve sonrasında uygulanan adet ve inanmalardan bazıları şunlardır:

- Mezar erkekse göbekte, kadınsa döşünde kazılır.K<sub>78</sub>
- Mezar bir adam boyundan aşağı olmamalı, toprak çok yumuşak değilse, Kible tarafına doğru "sapma" denilen yer, 40–50 cm. daha kazılmalı, ölü mezara yakınları tarafından konmalıdır. Ölünün ayak ve başucundakiler çözülür, kibleye çevrilerek konur. Sapmanın üzeri taşla veya kalın bir tahtayla kapatılır. Sonra mezar toprakla doldurulur. İki ucuna taş dikilir. Bu sırada hoca, kabrin başında Kuran okur, talkın verir. K<sub>75</sub>
- Ölü tabuttan çıkarılır, sağ tarafına yatırılır. Yüzüne bir avuç toprak atılır. K<sub>78</sub>

\*Ayşe BAŞÇETİNÇELİK, Adana Halk Kültüründe Doğum-Evlenme-Ölüm, Altın Koza Yayınları:50, Ulusoy Ofset, Aralık 2009, Adana.

<sup>1</sup> Mehbuse YILDIZ, Ermenek Başyayla Kasabasında Ölüm ve Cenaze Törenleri, TFA, 11.cilt, Mayıs 1968, No:226, s.4744

<sup>2</sup> Sedat V. ÖRNEK, *Anadolu Folklorunda Ölüm*, A..Ü., DTCF Yay: 218, DTCF Basımevi, Ankara, 1979, s.65.

- Cenazenin ağzına, dünyadan doyumlu gitsin diye, toprak konur,. K<sub>82</sub>
- Hoca talkını sürer, Kuranlar okunur. Annesinin ismi ile çağrılır. K<sub>116</sub>
- Toprak örtülür, çalıyla bastırılır. Üzerine su dökülür, başucuna bir tahta çakılır. Bir bez parçası bağlanır. K<sub>49</sub>
- Gömdükten sonra üzerine su dökülür. K<sub>29</sub>
- Ayakucunda Kuran okunur. K<sub>102</sub>
- Eskiden gömdükten sonra “tütsü” yapılırdı. K<sub>50</sub>
- Mezarın başına kadınsa kırmızı, erkekse beyaz “şifon” bağlanır. K<sub>48</sub>
- Mezarın başına, ölen genç kız veya gelinse kırmızı “yağlık”, delikanlı veya askerse “bayrak” asılır. Bunlar, oradan alınmaz, çürür gider. K<sub>19</sub> K<sub>49</sub>
- Ölen genç kızsaa, kimileri kızın çeyizini bohçalar, mezarın üstüne kor. Birileri bunu alır. K<sub>142</sub>
- Mezarın yanına kadınlar gitmez. Erkeklerden herkes toprak atar. Ağaçlardan dallar kesilir, mezarın üstüne konur. Bu dallar bir sene bekledikten sonra alınır. Mezar, bir sene sonra yaptırılır. K<sub>19</sub>
- Mezarın üstüne, yeşil murt dalı bırakılır. K<sub>17</sub>

Adana ve çevresinde "Ölünün başı neden Kibleye çevrilir?" sorusuna aldığımız yanıtlardan bazıları şunlardır:

- Beytullah Kiblede olduğu için. K<sub>78</sub>
- Kible tarafında Kâbe olduğu için. K<sub>86</sub>
- Peygamberimizin vasiyeti olduğu için. K<sub>82</sub>
- Müslüman olduğu için. K<sub>34</sub>
- Hz. Muhammed'in bulunduğu tarafa çevirmek, ona yaklaştırmak için. K<sub>43</sub>
- Dünyada iken Kiblemiz Kâbe olduğu için. Melaikeler kible tarafından geleceği için. Peygamber defin sırasında Kibleye döndürdüğü için. K<sub>75</sub>

Adana ve çevresinde mezar kazma ve gömme işlemi İslami kurallara göre yapılır. Ölünün başı Kibleye gelecek şekilde mezara konur. Üstüne toprak atılır. Tahta dizilir ve

mezar örtülür. Mezara toprağı erkekler atar, kadınlar mezara yaklaşmaz, hatta kimi kesimlerde mezarlığa da gelmez. Mezar örtüldükten sonra ayakucuna ve başucuna taş veya tahta dikilir. Üzerine adı, soyadı, doğum ve ölüm tarihi yazılır. Mezar sulanır. Ölen kişi genç kız veya gelinse, mezarın başına kırmızı yağlık veya şifon, erkekse beyaz yağlık veya şifon bağlanır. Ölen kişi askerse, mezarının başına bayrak dikilir. Bu bağlananlar, mezarda kalır. Mezarın üstüne murt dalları konur. Mezar bir seneden önce yaptırılmaz. Eskiden kimi kesimlerce mezarlıkta tütsü yapılırken, günümüzde buna pek rastlanmamaktadır.

Ölü mezara konduktan sonra, birtakım büyüsel işlemler yapılır. Mezara konan cenazenin gözüne toprak atılarak gözünün dünyada kalmayacağına, ağzına toprak doldurularak dünya nimetlerinden doyumlu gideceğine inanılır. Benzetme büyüsunün işletildiği bu davranışların temelinde, ölünün geri gelerek yakınlarını rahatsız etmesinden duyulan korkunun egemen olduğu görülür.

Adana ve çevresinde mezar taşları ile ilgili inanmalar:

- Mezar taşlarına; ölenin adı, soyadı, doğum ve ölüm tarihleri ile “...ruhuna fatiha” yazılır. K<sub>78</sub>, K<sub>82</sub>, K<sub>58</sub>
- Mezar kaybolmasın diye, mezarın baş ve ayak ucuna taşlar dikilir. K<sub>45</sub>, K<sub>4</sub>, K<sub>17</sub>, K<sub>117</sub>, K<sub>101</sub>
- Mezarın iki ucuna taş, kimin oğlu kimin kızı olduğu belli olsun diye, dikilir. K<sub>75</sub>, K<sub>37</sub>, K<sub>105</sub>
- Mezar taşlarına yazı yazmak doğru değildir. K<sub>105</sub>
- İmkânı olan mermer mezar yaptırır. Olmayan dağdan getirdiği taşları dizer. K<sub>12</sub>, K<sub>100</sub>

Adana ve çevresindeki mezarlıklarda, süslü ve yazılı mezarlara fazla rastlanmamaktadır. Köylerdeki mezarlarda, baş ve ayakucuna taşlar veya tahtalar dikilmiştir. Başucuna dikilen taşta ölenin adı, soyadı, doğum ve ölüm tarihleri yazılmıştır. Şehirde, mermerden yapılmış ya da mermer dikilmiş mezarlar vardır. Köy mezarlıkları küçük alanlarda olup, kaybolma görüntüsü verirken, şehir mezarlıkları daha bakımlı ve korunmuştur. Mezarlıkların hepsi yol kenarlarına kurulmuştur. Gerek şehir gerekse köy mezarlıklarında, etrafı demir çitlerle çevrilmiş mezarlara rastlanmıştır.

### **Sözlü Bilgi Kaynakları**

- K<sub>17</sub>: Emine Polat, 40 yaş, Kadirli/ Köseli, ilkokul, ev hanımı, Adana  
K<sub>19</sub>: Gülsüm Aktaş, 37 yaş, Kozan/ Akçalıuşağı, ilkokul, ev hizmetlisi, Adana  
K<sub>29</sub>: Elif Güneşer, 65 yaş, Tufanbeyli/ Fatmakuyu, okumamış, ev hanımı, Adana  
K<sub>34</sub>: Lütfiye Binboğa, 42 yaş, Maraş, ilkokul, ev hanımı, Adana  
K<sub>37</sub>: Hayırlı Özkan, 40 yaş, Karataş/ Tuzla , lise, emekli, Adana  
K<sub>43</sub>: Makbule Karagöz, 71 yaş, Adana, ilkokul, ev hanımı, Adana  
K<sub>48</sub>: Güngör Kabaklı, 57 yaş, Feke/ Tapan, ilkokul, ev hanımı, Kozan  
K<sub>49</sub>: Mehmet Kasap, 25 yaş, Karaisalı, lise, memur, Karaisalı  
K<sub>50</sub>: Sufat Aydoğdu, 31 yaş, Karaisalı/ Fadıl, ilkokul, aşçı, Karaisalı  
K<sub>58</sub>: Elif Çağımlar, 50 yaş, Adana, lise, ev hanımı, Adana  
K<sub>75</sub>: Fadime Yıldız, 78 yaş, Balcalı, okumamış, ev hanımı, Adana  
K<sub>78</sub>: Nuriye Bakariş, 90 yaş, Selanik, okumamış, ev hanımı, Adana  
K<sub>82</sub>: Semiha Zöhre, 56 yaş, Adana, ilkokul, ev hanımı, Adana  
K<sub>86</sub>: Yasemin Başçı, 58 yaş, Karataş, okumamış, ev hanımı, Adana  
K<sub>101</sub>: Havva Yurdakul, 63 yaş, Malatya, lise, ev hanımı, Adana  
K<sub>102</sub>: Hayriye Mert, 45 yaş, Adana, okumamış, ev hanımı, Adana  
K<sub>102</sub>: Hayriye Mert, 45 yaş, Adana, okumamış, ev hanımı, Adana  
K<sub>105</sub>:Fevziye Yalım, 41 yaş, Adana, ilkokul, ev hanımı, Adana  
K<sub>116</sub>: Mahmut Safçı, 58 yaş, Adana, ortaokul, elektrikçi, Adana  
K<sub>117</sub>: Döne Çalık, 60 yaş, Osmaniye, ilkokul, ev hanımı, Osmaniye/ Hasanbeyli  
K<sub>142</sub>: Fatma Ketre, 60 yaş, Adana, okumamış, ev hanımı, Adana